

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Bjärka-Säby 30 juli 2010

Kära systrar och bröder,

Firandet av den heliga Birgittas himmelska födelsedag, den 23 juli, utgör en av årets största högtider i klosterkyrkan i Vadstena. För den som ännu aldrig varit i Vadstena kan ett besök varmt rekommenderas. Vadstena är i ett europeiskt perspektiv en av Europas viktigaste pilgrimsorter med tiotusentals besökare varje år.

I år hade jag glädjen att delta i högtidligheterna på Birgittadagen i Vadstena, som inleddes med festmessa i klosterkyrkan 8.30 med prästen Bo Brander som celebrant och en intensivt delaktig församling i den nästan fullsatta kyrkan. Predikanten påminde om kyrkans profetiska uppdrag, att likt den heliga Birgitta vara Guds mun. Det profetiska arvet från Birgitta, vars morfar ägde gården Bjärka i slutet av 1200-talet, är knappast mindre angeläget i vår tid än när hon själv levde och framträdde. Likt profeter i alla tider synade hon maktens representanter och svingade sitt verbala gissel så fort hon fick missbruk och andra olater i sikte. Varken kungar eller påvar gick säkra när Birgitta Birgersdotter kom med bud från Gud.

Det föll sig passande att den andliga klarsynens söndag – den nionde efter Pingst – i år inföll direkt efter Birgittadagen. Den bön som Birgitta kanske är mest förknippad med sammanfattar i sin enkelhet den livshållning som varje kristen har att göra till sin: *Herre, visa mig din väg och gör mig villig att gå den.*

*

I ljuset av Birgittas bön kan vi meditera över vår egen Regel. Dess värde ligger i att den ger oss kraft och mod att gå Guds väg. Att återkommande reflektera över regeln och dess syfte, såväl enskilt som när vi möts som gemenskap, hjälper oss att hålla motivationen levande och trons låga brinnande. Varför har vi vår regel? Vad innebär det att följa den? Hur vet man att man uppfyller regelns anda och inte bara dess bokstav? Och hur kan regeln anpassas efter olika behov och livssituationer?

Den finns en rad frågor som vi ständigt behöver ställa i relation till regeln. Inte minst är frågan om bokstav och ande viktig. Paulus ord om att bokstaven dödar är visserligen skrivna i ett speciellt sammanhang, men de är tillämpbara även här. En regel förlorar sitt värde om uppfyllelsen av dess bokstav blir ett mål i sig. "Nu har jag läst min tidebön och hållit regeln i dag." Regelns mål är inte att vi ska "avverka" tre sidor i tidebönsboken dagligen. Målet är att Anden skall dra oss allt djupare in i den gemenskap med Fadern som Jesus har öppnat för oss. Men vi behöver den yttre "vägen" – i detta fall tidebönen – för att följa Jesus när han säger: "Jag går till Fadern".

Vi skall ägna återstoden av det här brevet till att reflektera något över just tidegårdens spiritualitet, den första delen av vår andliga regel. Genom löftet förbinder vi oss till en

disciplin som innebär att vi ber minst "en daglig tidebön", som det heter i regeln. Jag får ibland frågan, kanske främst av människor som är intresserade av komuniteten, vad en "tidebön" består av. Några i komuniteten har även undrat om man måste använda den blå tidebönsboken för att uppfylla regeln. Det är befogade frågor.

*

Vad konstituerar egentligen en *tidebön*? Till att börja med handlar det naturligtvis om det som ordet anger: *en tid för bön* varje dag. Innebär det alltså att den som i någon form avsätter daglig tid för bön har uppfyllt regeln? Den slutsatsen kan naturligtvis ligga nära till hands om man inte är bekant med tidebönstraditionen. Begreppet tidebön är i kyrkans tradition förbunden med en ordning för bön som har sina rötter i den judiska traditionen och den tidiga kyrkan, och som framför allt präglat den gemensamma bönen i klostren ända sedan de först växte fram. Denna gudstjänst kallar vi vanligen *tidegård* på svenska, ett ord sammansatt av "tid" och "gård". Det senare är ett äldre svenskt ord för gåva. Innebörden av ordet tidegård är alltså följande: Den gåva vi framför till Gud i form av bön och lovsång vid bestämda tider. Tidegården har sedan 1996 utgjort ryggraden i den gemensamma dagliga bönen på Nya Slottet Bjärka-Säby.

Sedan 2004 ber vi tidegården med hjälp av den blå *Tidebönsboken*, som det året utkom på Libris, sammanställd av Hans Johansson i en ordning som följer klassisk tidebönstradition. Denna kompletteras vid vissa tillfällen av den röda boken, *Tidegården – Kyrkans dagliga bön*, utgiven på Arcus förlag 1995, som användes av komuniteten på Bjärka-Säby från våren 1997. Innan dess använde vi under ungefär ett halvår, från det att komuniteten grundades hösten 1996, det "statoilfärgade" spiralhäftet med tideböner för en vecka. Det visade sig dock snart att detta var alltför magert i en gemenskap där fyra dagliga tideböner firades, och vi övergick därför till den röda, betydligt mer omfattande boken. Denna rymmer den mångfald som i längden är nödvändig när dagliga tideböner firas, med ett större urval av psaltarpsalmer liksom ordningar för olika tider och fester under kyrkoåret. Framför allt är det viktigt att hela Psaltaren får plats i tidebönerna.

Bröderna – detta var innan vi hade möjlighet att ta emot systrarna i komuniteten på Nya Slottet – växte snabbt in i bruket av denna bok. Vi märkte dock att det inte alltid var så enkelt för gäster att bli hemmastadda med den eftersom det krävdes en hel del bladdrande med hjälp av de färgade banden. När den blå tidebönsboken anlände, betydligt mer användarvänlig, föll det sig naturligt för oss att övergå till den. Även denna har dock sina begränsningar, framför allt genom att den utgör ett allmänt ordinarium för fyra veckors tideböner men saknar utförliga ordningar för olika tider under kyrkoåret, liksom för andra speciella firingsdagar, såsom apostladagar och Mariadagar. Detta kompenseras vi numera till viss del med hjälp av lösa blad. Men vår målsättning är att på sikt ta fram ett psalterium med ett urval av antifoner, som vi tror kommer att få stor betydelse för en fördjupad erfarenhet av tidegården. Mer om detta alldeles strax.

Men först tillbaka till frågan som rör den dagliga tidebön som regeln påbjuder: måste man alltså som medlem av Ekumeniska komuniteten i Bjärka-Säby använda sig av den blå tidebönsboken för att uppfylla löftet om en daglig tidebön? Självfallet inte. Visserligen gör de flesta av oss det, men några använder den röda tidegårdsboken eller någon annan utgåva av tidegården (det finns ett antal äldre utgåvor på svenska). Bland våra norska och danska medlemmar använder en del, naturligt nog, tidebönsböcker på sitt eget språk. Men – om

frågan skall ställas på sin spets – vad är då ett minimum för att man skall kunna tala om en ”tidebön”? Kan man rentav klara sig utan någon skriven ordning och ändå be en tidebön?

Tidegårdens gudstjänst har ända sedan den tidiga kyrkan haft en ordning som består av några fasta moment: en ingångsbön, en hymn, psaltarpsalmer med antifoner, bibelläsning följt av ett responsorium, nytestamentliga sånger i form av Sakarias lovsång och Marias lovsång i de stora tideböns-gudstjänsterna Laudes och Vesper. Och så en avslutande del bestående av förböner, Herrens bön, slutbön och välsignelse.

Om vi nu ska envisas med att söka ett tidegårdens minimum, vad av detta är omistligt för att vi skall kunna tala om en tidebön i tidegårdens tradition?

Svaret är: *Psaltaren*.

Bedjandet av Psaltaren är det mest utmärkande för tidegårdens spiritualitet. Klosters tideböner har sin upprinnelse i ökeneremiternas regelbundna och idisslande bedjande av psaltarpsalmer. Med tiden kom dessa att sättas in i ett sammanhang med ingångsbön, vissa hymner, förböner och kontinuerlig bibelläsning. Precis som det ser ut i dag. Men Psaltaren utgör själva bönboken.

När man ber tidegården ensam kan vissa delar mycket väl uteslutas, till exempel hymn och responsorium. Förböner liksom avslutande bön kan ske under former som den som ber känner sig hemmastadd med; det kan vara fria böner eller skrivna böner – eller både ock. Men Psaltaren kan inte utelämnas om vi skall tala om en tidebön i klassisk mening. Och det är detta vi avser i vår regel. När jag lovar att be en daglig tidebön inträder jag därmed i den böneskola vars stora skattkammare är de 150 psalmerna i Psaltaren. Dessa kompletteras av lyssnandet till Herren i den dagliga läsningen ur Bibeln, liksom några av de stora nytestamentliga lovsångerna, Marias, Sakarias och Symeons lovsånger.

Den enskilde kan naturligtvis välja att be Psaltaren på många olika sätt, till exempel från början till slut. Men det finns en stor rikedom, och hjälp, i den praxis som vuxit fram i kyrkans tradition, där vissa psalmer beds på morgonen, andra under dagen, andra åter vid kvällens början och vid tiden för sänggåendet. Liksom det finns psalmer som alltid beds på fredagar, eftersom de som tydligt är passionspsalmer (t ex psalm 22 och 88), medan andra är uppståndelsepsalmer och därför beds på söndagar (t ex psalm 110 och 118). På liknande sätt finns i tidebönstraditionen ett urval av psalmer för olika firingsdagar, som därmed tydliggör deras karaktär. Det gäller för såväl apostladagar, Mariadagar, martyrt- och helgondagar, liksom för de stora kristna festerna. När till exempel Kristi Förklarings dag firas kommande fredag är urvalet av psalmer detsamma överallt där kyrkan ber Psaltaren på denna festdag.

*

Att göra Psaltaren till sin bönbok är ett arbete som kräver övning, tillvänjning och vägledning – som det mesta i livet. Vem har inte ryggat tillbaka, kanske rentav blivit smått chockerad, när man börjat be med Psaltarens ord. Kan jag verkligen använda dessa förfärliga ord i min bön? Här finns givetvis mycket av tacksägelse och lovsång, men också många psalmer som är fyllda av utfall mot fiender och milt uttryckt våldsamma böner, som kan kännas rentav olustiga att ta i sin mun. Hur skall jag förhålla mig till dessa?

Om vi enbart fixerar oss vid bokstaven när vi läser och ber psalmerna kommer vi snart att få stora problem. Vi lär slå huvudet rejält i väggen och riskerar att ge upp. Men redan Jesu sätt att använda Psaltaren, och det gör han flitigt, kommer oss till hjälp. Uppenbarligen ser Jesus i dessa texter en djupare innebörd än de tycks ha när man först läser dem. I förlängningen möter vi apostlarnas och den första kyrkans läsning av Psaltaren. Ett flertal exempel på detta finns redan i Apostlagärningarnas inledning, något och som sedan utvecklas hos kyrkofäderna. Psaltaren, liksom hela Gamla Testamentet, läses nu i ett nytt ljus – ljuset från Kristus. I det ljuset kan till exempel talet om att bekämpa "fiender" aldrig handla om att kämpa mot människor. "Den kamp vi har att utkämpa är inte mot kött och blod", framhåller ju Paulus. Och Jesus uppmanar oss att älska, välsigna och be för våra fiender.

Det är denna läsning av Psaltaren som gör den till en *kristen* bönbok, ja, till en självklar del av Kyrkans dagliga bön sedan den tidiga kristenhetens dagar. Här finns inte bara psalmer för alla tänkbara situationer och mänskliga erfarenheter: lovsång och glädje, förtvivlan och hopplöshet, den djupaste smärta och den starkaste längtan. I ljuset av evangelierna upptäcker vi också hur psalmerna handlar om Kristus. Liksom hur de är fyllda av Jesu egna böner till Fadern i den Helige Ande. Vi tas med in i de olika skeendena i Jesu liv. Inte minst hans lidande, död och förhärmande. Psaltaren blir därmed inte bara en bönbok som skänker tröst och uppbyggelse för den enskilde bedjaren som kan känna igen sig själv i dessa böner. Den blir en källa till teologisk reflektion, till en djupare förståelse av hemligheten med Kristus.

Till den övning och tillvänjning som är nödvändig för att vi skall bli hemmastadda i Psaltaren hör alltså en djupläsning av psalmerna, vad som också brukar kallas en "kristologisk läsning". Det är inget vi själva behöver "uppfinna", utan här får vi träda in i den läsning och tolkning av Psaltaren som Kyrkan har gjort till sin sedan de första århundradena. Och det är här de så kallade *antifonerna* kommer in i bilden och blir viktiga. Dessa nycklar, i form av bibelord som omger varje psaltarpsalm, har funktionen att öppna mot ett djupare skikt i psalmen. Allra tydligast blir detta när nytestamentliga antifoner används, inte minst i samband med de stora kristna festerna. Antifonerna "kristnar" psalmen genom att bilda en brygga mellan Psaltaren och evangelierna. Bedjaren förnimmar psalmens profetiska dimensioner. Guds handlande i Kristus föregrips och förkunnas. Ja, mer än så, vi får "en inlyssning i det inre och egentligen utsägbara samtalet inom den Heliga Treenigheten", som biskop Biörn uttryckte det i sitt föredrag på en kommunitetshelg på Bjärka-Säby för två år sedan. Han gav oss då ett fascinerande perspektiv på Psaltaren genom att visa hur den Helige Ande i psalmerna "inspirerat, gått in i och låtit orden ge röst åt ett samtal mellan Fadern och Sonen och den Helige Ande, om allt det som hör jorden och himlen, och underjorden till". (Föredraget, som finns tryckt och utgivet i skriften *Biblos Psalmon* från Silentium, är värt en omläsning ett par gånger om året!)

*

Vår målsättning är att med tiden utge ett komplett psalterium – en bok med samtliga etthundrafemtio psalmer – med ett urval av nytestamentliga antifoner till varje psaltarpsalm, enligt en liknande modell som den man har tagit fram i kommuniteten i Bose. Förutom att det ger större möjlighet att välja psaltarpsalmer för de speciella tiderna under året, är den stora fördelen med detta att vi får ett rikt urval av antifoner till varje psaltarpsalm. Genom att dessa består av ord ur Nya Testamentet tillförs två viktiga

dimensioner. För det första: Bedjandet av psalmerna blir på ett tydligare sätt kristologiskt, de för in mot Kristus. För det andra: Kyrkoårets skeenden blir "avläsbara" i psalmerna eftersom det finns antifoner för de olika tiderna under året. Ett psalterium av detta slag erbjuder även utmärkta möjligheter till uppbyggliga bibelstudier. Man kan på egen hand, eller tillsammans i en mindre grupp, öva sig i att se vilka verser i psalmen som de olika antifonerna svarar mot. Ett slags "pusselbibelstudium" som ger rikt utbyte!

En antifon kan liknas vid en "Kristusnyckel" och varje psaltarpsalm har ett antal "nyckelhål", det vill säga ord som antifonen svarar mot. Genom att nyckeln sätts i "låset" öppnar sig en Kristushemlighet i psalmen. För att åskådliggöra detta bifogar jag ett urval av antifoner till tre psaltarpsalmer. En av dessa, Psalm 22, är en av de stora passionspsalmerna i Psaltaren, de två övriga, psalm 24 och 110, har jag valt därför att de hör till de psalmer som används i gudstjänsterna på Kristi Förklarings dag. Här följer ett exempel ur var och en av dessa på hur en antifon svarar mot en vers eller en formulering i psalmen. (de två antifonerna till Ps 24 och 110 är de som används just på Kristi Förklarings dag, den 6 augusti.)

Psalm 22

Antifon:
När de hade korsfäst honom delade
de upp hans kläder genom att kasta
lott om dem.
Matt 27:35

Ps 22:19
"De delar mina plagg emellan sig,
De kastar lott om mina kläder."

Psalm 24

Antifon:
Saliga de renhjärtade, de skall se Gud.
Matt 5:8

Ps 24:6
"Här är det släkte som sökt sig till Herren,
som träder fram inför ditt ansikte,
Du, Jakobs Gud."

Psalm 110

Antifon:
Han har stigit upp till himlen och sitter
på Guds högra sida, sedan änglar,
makter och krafter har lagts under honom.
1 Petr 3:22

Ps 110:1
"Så lyder Herrens ord till min härskare:
Sätt dig på min högra sida,
så skall jag lägga dina fiender
som en pall under dina fötter."

Den som vill kan på motsvarande sätt försöka pussla ihop de övriga antifonerna med de ord i respektive psalmer som de knyter an till. Vi får anledning att samtala vidare om detta under vår gemenskapshelg på Bjärka-Säby 10-12 september.

*

Nu ser vi fram emot firandet av Kristi Förklarings dag, en av årets rikaste andliga fester, fredagen den 6 augusti! Tideböner firas under dagen i Övre salen och festmässan hålls kl 18 i Slottskapellet. Då blir det såväl högtidlig löftesavläggelse för flera nya medlemmar i

kommuniteten liksom förnyelse av löften för åtskilliga. En av våra visitatorer, Sten-Gunnar Hedin, kommer att medverka. Biskop Biörn befinner sig ännu på sitt sommarställe på Gotland, hans "gamla" stift, där han återhämtar sig efter den operation han genomgick i Uppsala i slutet av juni. Vi är med honom tacksamma för att operationen gick mycket väl, och hoppas att han snart skall kunna komma till oss igen.

För den som kommer till Bjärka-Säby lite tidigare under fredagen dukas det upp Afternoon tea i Slottscaféet under eftermiddagen, och kl 16 får vi lyssna till ett samtal med Eva Olofsson (som ni kunde se och höra samtala med Ragnar Dahlberg i TV2 i söndags; lyssna gärna till det på webben om ni inte såg det: http://svtplay.se/v/2089812/gudstjanst/25_7_-_sommaraandakt_fran_bjarka-saby). Efter gudstjänsten serveras soppa och bröd i caféet, i likhet med hur vi brukar ha det på onsdagarna.

Till sist påminner jag om vår gemenskapshelg den 10-12 september. Anmälan görs i vanlig ordning till e-post ekumeniskakommuniteten@nyaslottet.se eller tel 013-232560. Övriga händelser framöver framgår av bifogat kalendarium.

Så önskar jag er alla en god fortsättning på sommaren och rika skördetider!

I Kristus förbundne

Peter

P.S. Jag vill göra er uppmärksamma på att i år infaller firandet av Gudsmoderns insomnande, den 15 augusti, på en söndag. I vårt kalendarium och i våra gudstjänster på Bjärka-Säby ersätter därmed denna festdag den ordinarie söndagen i Evangelieboken. I vår Ekumeniska kalender finns ett litet tryckfel denna dag. Episteltexten skall vara 1 Kor 15:54-57, vilket framgår av den bifogade bibelläsningensplanen (inte 15:20-26 som det står i kalendern).